

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนากำลังคน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ กระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นอาจจะแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อม ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อันเป็นเครื่องจำแนกความรู้สึกรู้สีกนึกคิดของคนในสังคม ดังนั้นการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และตัวนักเรียนเองสภาวะดังกล่าว หลักสูตรประถมศึกษา จึงมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาปีพุทธศักราช 2521 มีการจัดหลักสูตรประถมศึกษาขึ้น ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดจนเกิดการพัฒนาทั้งในด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และได้มีการปรับปรุงเนื้อหาขึ้นใหม่ในปีพุทธศักราช 2533 ซึ่งใช้ในการศึกษามาจนตลอด กระทั่งปีพุทธศักราช 2542 ได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตราหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน สามารถทำให้การศึกษามีคุณภาพขึ้นก็คือ มาตรา 22 ที่มุ่งเน้นให้การจัดการเรียนการสอน ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

กิจกรรมทางศิลปะ เป็นกิจกรรมที่ช่วยกล่อมเกลา และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ให้มีความรับผิดชอบ มีระเบียบ รวมทั้งรู้จักเลือกสรรแนวทางปฏิบัติ ที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่ควรจะมีปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็กตั้งแต่ยังเยาว์ เพื่อนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต ดังนั้น การสอนศิลปศึกษาให้กับเด็ก จึงนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะทำให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดจินตนาการของตนเอง ออกมาในรูปแบบที่ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย เป็นการฝึกทักษะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ทั้งยังเป็นการวางรากฐานของนิสัยของผู้เรียนให้เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาจิตใจ และรสนิยม ตลอดจนปลูกฝังความรักชาติ รักวัฒนธรรมประจำชาติให้แก่ผู้เรียนได้ (โกศล ภูพลอย, 2532, หน้า 1)

จากความสำคัญของกิจกรรมศิลปะดังกล่าวหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กำหนดให้วิชาศิลปะเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตร อย่างไรก็ตามวิชาศิลปะจะมีคุณค่าและประโยชน์เพียงไรขึ้นอยู่กับจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของครูให้แก่ผู้เรียน การจัดการกิจกรรมศิลปะที่ดีควรจัดให้นักเรียนเป็นอิสระทางความคิดและการแสดงออกในผลงานศิลปะของตนเอง เน้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ รู้คุณค่าของความงาม และการทดลองให้ค้นพบสิ่งใหม่ เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดเป็น ทำเป็น และรู้จักแก้ปัญหา การคิดนั้นให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ผลงานศิลปะของนักเรียนที่สร้างขึ้นมา จึงสามารถบอกถึงรูปแบบเฉพาะตัวของนักเรียน และยังสามารถแสดงให้เห็นสภาพ

การเรียนการสอนศิลปศึกษา ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี สิ่งสำคัญที่ช่วยให้ครูผู้สอนศิลปศึกษาได้จัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน คือการสำรวจการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียน เมื่อได้ทราบถึงการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนแต่ละคน หรือโดยรวมทั้งชั้น ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละครั้งให้เหมาะสมกับนักเรียน และสามารถประเมินผลการเรียนของนักเรียนตามลักษณะการแสดงออกทางศิลปะของนักเรียนแต่ละคนได้

การสอนศิลปศึกษา แต่เดิมนั้นยึดครูเป็นศูนย์กลาง เด็กทุกคนในสถานศึกษาจะต้องเชื่อฟัง ทำตามคำสั่ง และมุ่งยึดถือเอาผลงานเป็นเป้าหมายปลายทางในการเรียนรู้ โดยมีครูเป็นผู้วัดผลและประเมินผลแต่เพียงฝ่ายเดียว กิจกรรมที่ครูจัดให้นักเรียนได้แสดงออกนั้นมีไม่ก็อย่างสำหรับจุดประสงค์ของการสอน อยู่ที่เด็กคนใดเขียนภาพได้คล้ายของจริง หรือเหมือนของจริงที่ครูเขียนให้ดูบนกระดานดำ ก็จะได้คะแนนมากใครมีความสังเกตได้ดี เขียนได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากเท่าใดก็ถือว่าเป็นคนเก่ง ดังนั้น ศิลปศึกษาในสมัยนั้นจึงสอนการลอกเลียนแบบธรรมชาติ เน้นเรื่องความสวยงามและผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นส่วนใหญ่ จุดมุ่งหมายเฉพาะในหลักสูตรจะไม่มี ความหมายมากมายนัก ด้วยเหตุนี้ทำให้เด็กส่วนมากเกิดความเบื่อหน่าย และขาดการฝึกฝนการใช้ความคิดสร้างสรรค์

ปัจจุบันการเรียนการสอนศิลปศึกษาเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างกว้างขวาง เพื่อสนองความต้องการของเด็กตามวัย ตามอารมณ์ และสติปัญญาของเด็กแต่ละคน (วิโรจน์ ขาทอง, 2517, หน้า 5) ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามโรงเรียนต่าง ๆ ในประเทศไทยคือครูส่วนมากมักจะไม่สามารถดำเนินการสอนให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ เนื่องจากสาเหตุที่ขาดแคลนอุปกรณ์ต่าง ๆ ไปจนถึงเทคโนโลยีอันทันสมัย รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนครูศิลปะที่สามารถเข้าใจถึงจิตใจของเด็ก ความล้มเหลวของศิลปศึกษาในโรงเรียนทั่ว ๆ ไปได้แก่การใช้วิธี การสอนแบบเก่า ๆ และทัศนคติดั้งเดิมที่พยายามเน้นถึงความสำเร็จของผลงานศิลปะโดยไม่คำนึงถึงพัฒนาการทางศิลปะของเด็กแต่ละวัย (เลิศ อานันทนนะ, 2529, หน้า 7) ปัญหาที่สำคัญรองลงมาคือปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอน ส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานการศึกษาด้านศิลปะโดยตรง ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนทักษะและประสบการณ์ทางด้านศิลปะ ไม่ศึกษาหลักสูตรและแผนการสอน และขาดความกระตือรือร้น (ประเสริฐ ศรีรัตน, 2529, หน้า 1) ครูศิลปะบางโรงเรียนขาดความเข้าใจในจุดประสงค์ของหลักสูตรและปรัชญาของศิลปะเด็กเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้กระบวนการเรียนการสอนศิลปศึกษา ดำเนินไปในลักษณะสวนทางกับหลักสูตรและแผนการสอน (เลิศ อานันทนนะ, 2529, หน้า 64)

จากความสำคัญของศิลปะและปัญหาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะสำรวจการแสดงผลทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียน ตามกระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบัน โดยใช้ทฤษฎีพัฒนาการของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) เป็นเกณฑ์

เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นเด็กที่กำลังจะจบการศึกษาระดับประถมศึกษา และเป็นเด็กที่กำลังจะผ่านขั้นของการใช้ความคิดเชิงรูปธรรม และเข้าสู่ระยะขั้นการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล ศิลปะศึกษาจึงเป็นวิชาที่สำคัญ การสอนที่ตรงกับความต้องการและตรงตามแนวทางของนักเรียน จะช่วยชี้แนะให้การศึกษามรรลุดตามจุดหมายของหลักสูตรที่ตั้งไว้ได้ การที่ได้ทราบถึงลักษณะการแสดงผลทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียน ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการแสดงผลทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี ตามหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)
2. เพื่อเปรียบเทียบการแสดงผลทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี ระหว่างเพศชายกับเพศหญิง

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครู และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นแนวทางในการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน
2. ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครู และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นแนวทางในการพัฒนาการแสดงผลทางศิลปะของนักเรียน
3. ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครู และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครู

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 261 โรงเรียน มีนักเรียนจำนวน 5,485 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2545 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 50 โรงเรียน มีนักเรียน 500 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling)
3. ตัวแปรที่ศึกษา
  - 3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ แบ่งเป็น ชายและหญิง
  - 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสี
4. ระยะเวลา เริ่มเก็บข้อมูล เดือนมกราคม ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2546
5. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพ ระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี ตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้
  - 5.1 การวาดภาพคน (Human Figure)
  - 5.2 การใช้พื้นที่ว่าง (Space)
  - 5.3 การใช้สี (Color)
  - 5.4 การออกแบบ (Design)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาหนึ่งที่มีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับการวาดภาพระบายสี การปั้น และการแกะสลัก การพิมพ์ การออกแบบการสร้างสรรคจากวัสดุต่าง ๆ งานสาน ถัก ทอ และการรู้คุณค่าทางศิลปะและความผสมผสานกลมกลืนระหว่างศิลปะ
2. การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี หมายถึง กระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ ซึ่งจะแสดงความรู้สึกนึกคิดทางด้านสติปัญญาและความรู้สึกทางด้านจิตใจ ถ่ายทอดออกมาโดยผ่านการวาดภาพระบายสี ในด้านการวาดภาพคน การใช้สี การใช้พื้นที่ว่าง การออกแบบ

3. **ขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพระบายสี หมายถึง ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ**
วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) 5 **ขั้น**ดูจากการวาดภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง การใช้สี และ
การออกแบบ ประกอบด้วย

3.1 **ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage)**

3.2 **ขั้นเริ่มเขียนภาพให้มีความหมาย (Pre-Schematic Stage)**

3.3 **ขั้นเขียนรูปได้คล้ายของจริง (Schematic Stage)**

3.4 **ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (Dawning Realism or Gangage)**

3.5 **ขั้นของการใช้เหตุผล (Stage of Reasoning)**

4. **เพศ แบ่งเป็นเพศชายและเพศหญิง**

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University